

İSLAM HUKUKUNDA KATILIM BANKACILIĞI FON TOPLAMA VE KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Dr.Öğr.Üyesi Alpaslan ALKIŞ¹

ÖZET

İslamî finans alanında fon arzedenlerle fon talep edenler arasındaki aracılık işlemleri çoğunlukla katılım bankaları tarafından yapılmaktadır. Bu bankaların temelde iki görevi yerine getirirler. Birincisi, yatırımcının tasarruflarını toplamak, ikincisi ise, tasarrufları yatırıma yönlendirmektir. Katılım bankalarının bu işlemleri İslamî prensiplere uygun şekilde yerine getirmeleri esastır. Katılım bankaları gerçek veya tüzel kişiliklerin tasarruflarının çalınma riskine karşı güvenlik amaçlı veya birikimlerden gelir sağlama veya ticari işlemleri kolaylaştırma adına fon toplama fonksiyonunu gerçekleştirmektedir. Fon toplama işlemleri ise, vadesiz veya cari hesap işlemleri ile tasarruf veya katılım hesapları ve ticari hesap işlemleri olarak üç farklı yöntemle yerine getirilmektedir. Katılım hesaplarında çoğunlukla “mudaraba” adı verilen ortaklık türü uygulanmaktadır. Katılım bankacılığında fon toplama yöntemleri ise yaygın olarak ortaklık, kiralama ve satış esaslı olarak üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Ortaklık esaslı fon toplama yöntemleri genellikle “mudaraba ve “muşaraka” adı verilen ortaklık şekliyle, satış esaslı yöntem “murabaha, istisna, selem ve i'yne” adı verilen işlemlerle, kiralama ise “icare” işlemleriyle yürütülmektedir. Bu bilgiler ışığında çalışmada katılım bankacılığının fon toplama ve fon kullandırmada kullandığı tüm yöntemler ayrı ayrı ele alınarak sürecin nasıl yürütüldüğüne ilişkin hususlar açıklanacaktır. Böylece ülkemizde son zamanlarda ivme kazanan katılım bankacılığı işlemleri diğer klasik bankalarla karşılaştırmalar yapılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankası, Mudaraba, Murabaha, Ortaklık

---

FUND COLLECTION OF PARTICIPATION BANKING AND UTILIZATION METHODS IN ISLAMIC LAW

ABSTRACT

Brokerage operations between those who request fund and who offer fund is mostly done by participation banks in the field of Islamic finance. Those banks basically fulfill two tasks. The first one is to gather the investor's savings and the second is to divert savings into investments. It is essential for participation banks to fulfill those tasks in accordance with Islamic principles. Participation banks are supposed to realize the true purpose or provide income security against the risk of theft or accumulation of savings on behalf of the legal entity or fulfill fund-raising function to facilitate commercial transactions. Fund collection procedures are carried out by three different methods such as demand or current account transactions, participation accounts and commercial account transactions. Mostly, the type of partnership called “Money Management” is applied in participation accounts. The fundraising methods of participation banking are commonly classified under three main headings such as partnership, leasing and sales. Partnership-based fund-raising is often carried out by methods called “Money Management” and “Joint Venture”, sales-based method is carried out by transactions called “cost-plus, exemptions, selem and i'yne” and the renting is carried out by “leasing” method. In the light of the information given, the study will explain the issues regarding how the process is carried out by examining all the methods used by participation banking fund collection and utilization. Thus, the participation banking operations which gained momentum in recent times in our country will be tried to be assessed by comparison with other conventional banks.

Keywords: Bank, Money Management, Joint Venture, Partnership

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, alpaslanalkis@gmail.com

1. GİRİŞ

Sanayileşme hareketiyle birlikte İslam dünyasında da şer'i hükümlere uygun hareket eden faizsiz bankacılık ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bankalar uluslararası literatürde “Katılım Bankası”, “Faizsiz Banka”, veya “Kâr-Zarar Ortaklığı Bankacılığı” şeklinde isimlendirilmektedir. Faizsiz bankacılık ülkemizde önceleri “Özel Finans Kurumları” olarak adlandırılmakta iken 2005 yılından itibaren “Katılım Bankası” olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu katılım bankaları tasarrufları toplamak ve bu tasarrufları yatırıma aktarmak üzere iki temel işlevi yerine getirmektedirler (Yanpar, 2015:125).

İslam dininde faiz, “*Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır*” (Bakara, 2/275) ayeti ve “Cahiliye devrinin faizi kaldırılmıştır. Bu hususta ilk olarak Abbas b. Abdülmuttalib’in faiz alacaklarını kaldırıyorum. Muhakkakki Cahiliye devri faizlerinin tamamı ilğa edilmiştir” (Müslim, Hacc, 147; Ebû Dâvûd, Menâsik, 1905; İbn Mâce, Menâsik, 3055; Buyû’, 3334), “Rasûlullah faizi yiyene de, yedirene de lanet etti” (Müslim, Müsâkât, 106) hadisleriyle kesin bir şekilde yasaklandığı (Alkış, 1999:38) gibi alkol (Maide, 5/90), kumar (Maide, 5/90), domuz (Nahl, 16/115) ve zinada (Nur, 24/3) yasaklanmıştır. Bu nedenle katılım bankacılığı dinin yasakladığı alanlarda işlem yapmamak ve faize girmemek şartıyla, sistemde fon fazlası olan tasarruf sahiplerinden toplanan fonların ticari ve sanayi faaliyetlerde değerlendirilmesi ve oluşan kâr veya zararın yine tasarruf sahipleriyle paylaşıldığı bir sistem olarak hizmet yürütmektedir.

İslam coğrafyasının genişlemesi, ticaretle birlikte banka görevini üstlenen mali kurumların da gelişmesine sebep olmuştur. Devletin gelir ve giderlerinin takibi, para siyasetinin tayini farklı yönetimlere ait madeni paraların ayar ve miktarının tespiti işlemlerini yerine getirecek kurumlara ihtiyaç doğurmuştur. İslamiyet sonrası bu ve benzeri hizmetler Beytü’l Mal, Sarraflar, Cehbezler, yardım sandıkları, para vakıfları ile Mudâraba şirketleri tarafından yerine getirilmiştir (Bayındır, 2005a:13).

Dünyada ‘faizsiz bankacılık’ adı altında yaygınlaşan ‘katılım bankacılığı’ insanların tasarruflarını özellikle dini kaygılarla faizli bankacılık sistemine dâhil etmemesinden ortaya çıkmıştır. İlk olarak Aralık 1973'te Cidde'de yapılan “İslam Ülkeleri Maliye Bakanları Toplantısı”nda İslam Kalkınma Bankası'nın (Islamic Development Bank) kurulmasına karar verildi ve 20 Ekim 1975'te Türkiye'nin de içinde yer aldığı 29 İslam ülkesinin katılımıyla uluslararası düzeyde ilk faizsiz banka kuruldu (Bayındır, 2005a:15). Kuruluş aşamasında ülkemizin de yer aldığı İslam Kalkınma Bankasınının 57 üyesi bulunmaktadır.

Faizsiz bankacılıkla ilgili ülkemizdeki ilk düzenleme 16.12.1983 gün ve 813/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Özel Finans Kurumları”nın kurulmasına imkân verilmesi olmuştur. Özel Finans Kurumları, 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Katılım Bankası” adını aldılar.

2. İSLAM HUKUKUNDA KATILIM BANKACILIĞI FON TOPLAMA VE KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankacılığı bireysel bankacılık, ticari bankacılık ve yatırım bankacılığı alanlarında hizmet yürütmektedir. Bankacılık işlemleri açısından katılım bankacılığı ile

faizli bankacılık arasındaki temel farklılık, fon toplama ve fon kullandırma usullerindeki farklılıklardır.

2.1. Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankacılığı, faizli bankaların yaptığı gibi hakiki veya tüzel kişiliklerin biriktirdikleri tasarrufları toplama fonksiyonu gerçekleştirmektedir. Fon toplama genellikle cari hesaplar ve katılma hesapları şeklinde olmaktadır. Katılım bankaları hesapları işletirken dini kurallara uygun hareket etmektedirler.

2.1.1. Cari Hesaplar

Cari hesaplar katılım bankalarında bireysel veya ticari olarak açılabilen açılabilen, istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilme özelliğine sahip ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen hesaplardır. Ülkemizde katılım bankalarının toplanan fonların yaklaşık %20'si bu şekilde toplanan fonlardan oluşmaktadır (Yanpar, 2015:129). Bu hesaplar faizli bankalardaki vadesiz hesapların bir benzeridir. Hesabın açılışı esnasında müşterinin pazarlık şansı yoktur. Cari hesapların taraflara yükleyeceği sorumluluk ve sağlayacağı yararlar, kanun koyucu ya da banka tarafından belirlenir. Cari hesap sözleşmesi bu yönüyle bir iltihâkı akitten² ibarettir.

Banka bu hesaptaki paraları kendi mülkiyetine geçirir ve ticarî faaliyetlerinde kullanır. Katılım bankaları hesap sahiplerine faiz ya da kâr adı altında herhangi bir para ödemez; hatta bazı durumlarda verilen hizmet karşılığında servis ücreti alabilmekte ve yatırılan fonları garanti etmektedir. Bu fonlar kullanılmak istenildiği an hesap sahibinden izin alınması gerekmektedir. Bununla birlikte kullanılan bu fonun kullanılması sonucunda zarar edilmesi durumunda fon sahibi bu zarardan etkilenmemektedir. Bu hesap sahiplerine çek karnesi verilebileceği gibi cari hesaplar genellikle iş çevreleri tarafından kısa vadeli, ödeme ve transfer kolaylıkları için kullanılan bir hesap şeklidir (Fidancı, 2011:2). Cari hesapta biriken paraların işletilmesi sonucu oluşan kâr veya zarar, kurumun hesabına işlenir (Uçar, 1993:6).

Katılım bankacılığında cari hesaplar üç temel yaklaşım içinde ele alınmaktadır. Bunlar, vedia yaklaşımı, karz-ı hasen yaklaşımı ve yeni bir akit yaklaşımıdır. Cari hesapların hukukî durumuyla ilgili daha çok sözleşmenin içeriği ve tarafların akitten götüükleri gaye dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır (Bayındır, 2005a:53).

2.1.2. Vedfa Sözleşmesi

Vedfa³ sözleşmesi koruma ve saklama amaçlı bir sözleşmedir (Kâsânî, 1996:VI/316; Merginânî, 1990:III/213; Mevsilî, 1989:II/372; Mecelle, md.763). Bu sözleşme uyarınca bankalar kendilerine saklamak üzere verilen paraları, tüm risk kendilerinde olmak üzere istediği gibi kullanabilmektedir. Kubeyşî gibi bir grup bilim adamına göre ise, banka ile mudî arasındaki carî hesap ilişkisi vedfa akidinden ibarettir.

2 İltihaki akit, bir tarafın şartlarını önceden belirlediği, diğer tarafın ise pazarlık şansı olmaksızın mevcut şartları kabul ettiği akittir. (Bayındır, 2005a:51.)

3 Sahibi adına korunması için başkasının yanına bırakılan mal veya kişinin, malını kendi adına korunması için başkasını yetkili veya vekil kılmasıdır.

Vedia akdinde öncelikli hedef malın korunmasıdır. Cari hesap akdinde de mudi parasını bankaya yatırarak malını güvenli bir ortamda korumayı amaçlamaktadır. Bankanın cari hesap akdindeki mevduatı kullanarak gelir elde etmesi, cari hesap akdinin vedia akdi olmasını engellemektedir. Çünkü emanetçinin, sahibinin izin vermesi durumunda vedia olarak bırakılan maldan yararlanması kabul edilmiştir. Carî hesapların vedia kabul edilmesi, hesap sahiplerinin de yararınadır. Bankanın batması halinde, hesapların tasfiyesi esnasında diğer alacaklılara göre müdîlerin öncelik hakkı bulunmaktadır (Bayındır, 2005a:54-55; Yanpar, 2015:130).

2.1.3. Karz-ı Hasen Sözleşmesi

Karz-ı hasen, İslâmî kuralların yapılmasına izin verdiği tek nakit borç verme işlemidir. Karz-ı hasen yoksulların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için izin verilen bir sözleşme olmakla beraber katılım bankacılığı cari hesap işleyişinde temel oluşturmaktadır. Günümüz akademisyenlerinden Muhammed Ali el-Karî, Sâmî Hasan Hammûd ve Münzir Kahf'a göre, mudi ile faizsiz banka arasında cereyan eden cari hesap sözleşmesi, bir çeşit karz akdidir. Bunlara göre, karz akdinde ödünç verenin zengin, ödünç alanın ise fakir olması gerektiği gibi bir kural yoktur. Zengin fakire ödünç verdiği gibi, fakir de zengine ödünç verebilir, ödünç sadece Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla değil başka amaçlarla da verilebilir. Karz akdiyle açılan bir cari hesaptaki para tazmine tabi olarak karz alan kişinin zimmetinde bulunmaktadır (Bayındır, 2005a:55; Baysa, 2006:46-47; Yanpar, 2015:131).

Carî hesap uygulamasında mudi parasını bankaya yatırırken bankanın, onun parasını kullanıp mislini iade edeceğini bilmektedir. Dolayısıyla bunu karz akdi olarak kabul etmek daha tutarlıdır. Mudi bankaya parasını yatırarak kendisini ve parasını güvene almak istemektedir çünkü mudi'yi gasp etme veya daha üzücü olayların yaşanma ihtimali vardır. Ayrıca mudi bankanın sağladığı birtakım imkân ve avantajlardan da faydalanabilir. Bankanın asıl amacı ise parayı korumaktır. Parayı korurken bir taraftan ticari faaliyetlerde bulunmak ve elde ettiği gelirlerden yararlanmayı amaçlamaktadır.

2.1.4. Yeni Bir Akit

Çağdaş İslam hukukçularından Muhammed Şahate el-Cündî'ye göre carî hesap akdi, banka ile mudî arasında karşılıklı rızaya dayalı olarak yapılır. Bu akitte her iki taraf da karşılıklı menfaati hedefler. Bu durum carî hesap akdinin yardımlaşma amaçlı bir akit olduğunu gösterir. Yardımlaşmayı amaçlayan her türlü işlem ise İslâm'da teşvik edilmiştir. Yüce Allah, *"İyilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın"* (Maide:5/2) buyurmuştur. Dolayısıyla, carî hesap akdi fıkıh kaynaklarımızda ismine rastlanmayan yeni isimsiz bir akittir. İhtiyaçtan doğmuş ve ticarî örf haline gelmiştir. Dayandığı ilkeler meşru olduğundan o da meşrudur (Bayındır, 2005b:2/12).

2.2. Cari Hesapların İslam Hukukundaki Yeri

Katılım bankacılığı cari hesapları genel olarak değerlendirilecek olursa öncelikle cari hesaplar vedia akdi ile kurulmamalıdır. Çünkü vedia koruma akdidir, sözleşmede

belirtilmeksizin korunan mal emanetçi tarafından kullanılamaz. Kullanılması durumunda işlem ariyet akdine dönüşür. Ariyet akdinde ise mal kullanıldıktan sonra aynen iade edilir. Bu açıdan paranın ariyet olarak verilmesi uygun değildir. Zira cari hesaplardaki paralar emanetçi tarafından sanki kendi mülkündeki para gibi kullanılarak tüketilir ve misli ödenir. Bu açıdan mevduat hesaplarının vedia olarak işletilmesi uygun değildir. Ayrıca emanetçinin kusuru yoksa emanet malın tazmin sorumluluğu yoktur. Halbuki cari hesaplarda kusur olmasa da tazmin sorumluluğu bulunmaktadır (Kâsânî, 1996:VI/316).

Kuruluş amacı açısından karz akdi ile cari hesap akdi de birbirinden farklıdır. Şöyle ki karz akdinde karz veren kişi, borç vererek karşı tarafa yardım etmeyi amaçlarken; mudi, cari hesap akdi yaparak borç verip bankaya yardımcı olmayı değil de başta, parasını korumak olmak üzere bir takım imkânlardan faydalanmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle karz akdi görüşü, “karz akdinde Allah’ın rızasını kazanmak için zenginlikten fakire tüketilen cinsten bir malı vermesi söz konusu iken, cari hesap sözleşmesinde hesap sahibi parasını güvenli bir yerde korumak için kendisinden daha zengin konumda olan finans kurumuna vermesi söz konusudur” şeklindeki bir itirazla, karz akdi ile cari hesap sözleşmesi yapılması amaç ve keyfiyet noktasında da eleştirilmektedir (Bayındır, 2005a:56).

Çağdaş İslam iktisatçılarından Münzîr Kahf da, bankaların gelirlerinin büyük oranını cari hesapların oluşturduğunu, bu hesaplarda toplanan paraları da bankanın hesap sahiplerine hiçbir ücret ödmeden kullanmasını hak ve adalet anlayışıyla bağdaşmayacağını öne sürerek cari hesap akdinin karz akdi olarak değerlendirilmesinin birtakım sakıncaların bulunduğunu dile getirmiştir (Bayındır, 2005a:55).

Cari hesapların, vedîa akdi olmasının parayı kullanma ve tazmin sorumluluğu açısından, karz akdi olmasının ise ayette belirtilen amaç ve keyfiyet açısından mahzurları bulunması nedeniyle yeni bir akit sayılması daha uygun olsa gerekir. Bu akitte hem mudi hemde banka karşılıklı rıza ve menfaate dayalı olarak bir akit yapmaktadırlar. Katılım bankası cari hesabına para yatıran mudi hem parasını koruma altına almakta hem de istediği zaman parasını kullanabilmektedir. Katılım bankası da sağladığı koruma karşılığında parayı kullanarak gelir elde etmektedir.

2.2.1 Tasarruf/Katılma Hesapları

Katılma hesabı, katılım bankalarına Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak “kâr ve zarara katılma hesabı cüzdanı” karşılığında yatırılan fonların bu kurumlarca kullanılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kâr ve sair nam altında bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır (Resmi Gazete, 30.06.2005, sayı:25861).

Katılım Bankacılığında bu hesaplar “*mudaraba*” veya “*muşaraka*” sözleşmesine dayalı olarak işletilmektedir. Ancak her ne kadar teoride “*muşaraka*” yöntemiyle fon toplama mümkünse de uygulamada çok nadir görülmektedir. Katılım bankacılık uygulamasında genelde “*mudaraba*” sözleşmesi kapsamında fon toplansığı görülmektedir. Mudaraba sözleşmesinde katılma hesap sahibi “sermayedar”, katılım

bankası “mudarip” sıfatını taşır. Mudaraba sözleşmesi bir tarafın sermaye, diğer tarafın ise emek bilgi ve tecrübesini ortaya koyduğu bir sözleşme modelidir. Mudaraba da kâr sermayedar ve mudarip arasında paylaşılırken masraf ve zarar yalnızca sermaye sahibine ait olmaktadır (Yanpar, 2015:134).

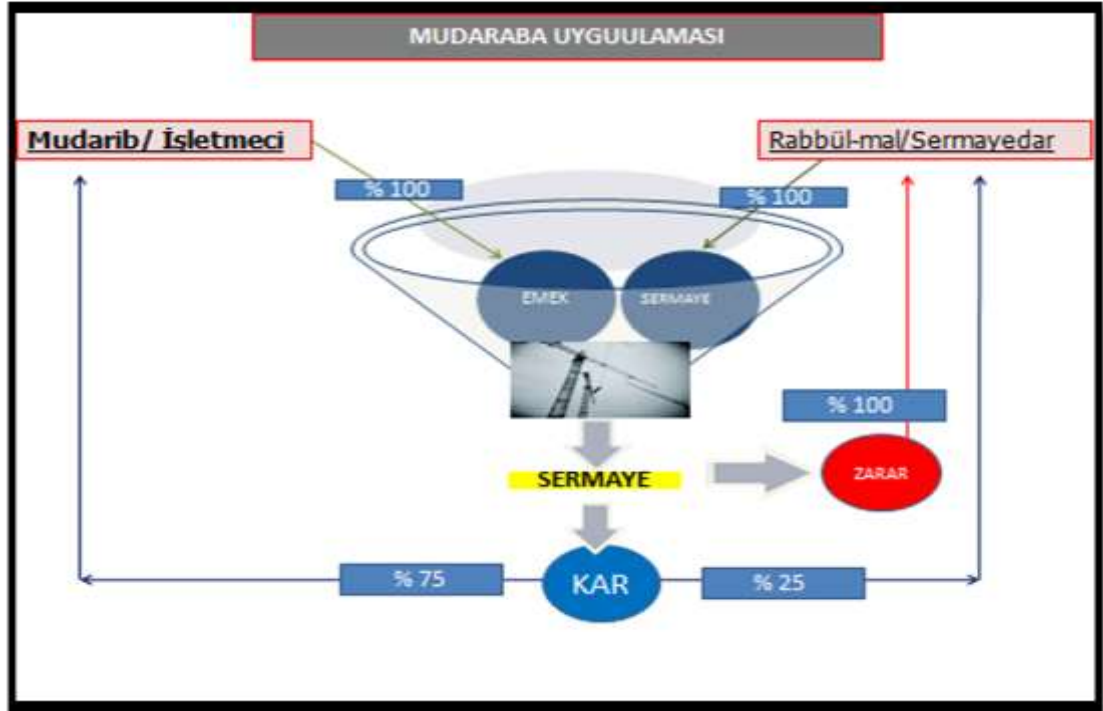
Buna göre katılım bankasına katılma hesabı açıldığında;

- Bankaya borç değil sermaye verilmiş olur. Banka bu sermayeyi işletecektir.
- Banka fonu istediği gibi kullanamaz; meşru ve faizsiz alanlarda kullanmak zorundadır.
- Banka kâr zarar dağıtımını için sürekli hesap yapmak zorundadır.
- Katılma hesaplarında vade sonunda fazlalık alınacağı kesin değildir. Zarar ihtimali vardır.
- Dolayısıyla alınacak fazlalığın miktarı da hesap açılırken belli değildir.
- Alınacak fazlalık bankanın dönem içindeki kârına bağlıdır (TKBB, 29.12.2015, www.tkbb.org.tr).

Katılma hesabında hesap sahibi ile katılım bankası arasında kâr-zarar ilişkisi söz konusu olduğu yaygın olarak belirtilse de bu ifade yanıltıcıdır. Zira mudaraba sözleşmesinde elde edilen kâr paylaşılırken, zarar sadece yatırımcıya ait olmaktadır. Katılma hesabında tarafların alacakları kâr oranları sözleşme esnasında belirlenmektedir. Katılma hesap sahiplerine kâr dağıtımını 1.11.2006 tarih ve 26333 sayılı resmi gazetede yayınlanan katılım fonu yönetmeliği hükümlerine göre yapılmaktadır (Yanpar, 2015:134-137).

2.2.2. Mudâraba Sözleşmesi

Mudâraba, bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade eder (Kallek, 2005:30/359-363). Mudâraba, modern iktisadın faizsiz ekonomik sisteme, klasik bankacılığın faizsiz bankacılığa dönüştürülmesinde faizin yerine öngörülen temel bir düzenlemeyi içermektedir. Toplumda, elinde büyük meblağlara ulaşan nakit parası olan birçok kimse bunu işletmek, ticarî bir işte kullanmak ister. Ancak bilgisi, tecrübesi veya sağlığı elverişli olmadığı için bu arzusunu gerçekleştiremez. Yine toplumda bilgili, yetenekli ve ticaret işine yatkın birçok kimse de sermaye yokluğundan dolayı ticarete atılamaz. İşte, mudâraba, birbirine muhtaç olan bu iki unsuru bir araya getirir ve iki taraf da bundan kârlı çıkar. Toplumda atıl kalan sermayeler ve iş bulamayan kabiliyetler değerlendirilmiş olur. Bu çeşit ortaklık güvene dayanır. Bu ortaklıkta taraflardan biri sermaye, diğeri emeğini ortaya koymakta tarafların payına düşecek kar yüzdesi sözleşme yapılması sırasında önceden tayin edilmektedir.

Şekil 3: Mudârabe Mekanizması. (www.tkbb.org.tr.)

Mudaraba sözleşmesinde bulunması gerekenler genel olarak şu şekilde belirtilmektedir (Kâsânî, 1996:VI/131; Merginânî, 1990:III/201; Yanpar, 2015:142).

- Rabbü'l malın tevkile, mudaribin de vekâlete ehliyetleri şarttır.
- Kurulacak şeyin veya anaparanın şirket sermayesi olabilecek özelliklere sahip olması gerekir (Para veya nakte çevrilebilecek kıymetli evrak veya maden vb.).
- Tarafların kârdan hisselerinin oranı mudaraba aktinin yapıldığı anda belirlenmesi, yani 1/2, 2/3 gibi oranlarda kâr hisselerinin tayin edilmesi gerekir.
  - Belirli bir tutar tayin edilmesi uygun değildir. Mudaribin payının kârdan verilmesi şarttır. Dolayısıyla bu hissenin; anaparanın veya anapara ile birlikte kârın bir kısmından verilmesi uygun olmaz.
  - Akit zamanında sermayenin miktarının belirtilmesi ve onun emek sahibine verilmesi gerekir.

Bir emek-sermaye ortaklığı olan mudâraba, dinimizce meşru görülmüş ve helal bir kazanç kapısı olarak teşvik edilmiştir. Aynı zamanda mudâraba, faiz için de önemli bir alternatiftir. Faizde paradan para kazanma söz konusuysen, mudârabade, parayla ticaret yapılmaktadır. Ticaret ise rızkın büyük bir kısmını teşkil etmektedir. Bugün elinde az veya çok sermayesi olan kimseler, faizsiz bankalar aracılığı ile çeşitli sahalarda ortaklıklara girmektedir. Fiiliyatta bu, sermaye sahiplerinin katılım bankalarında katılım hesabı açtırmasıyla başlamakta, katılım bankasının bu sermayeleri çeşitli ortaklıklarda işletmesiyle devam etmektedir. Elde edilen kâr, belli periyotlarla, ortak olan müşterilere yansıtılmaktadır.

3. Katılım Bankacılığı Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarında fon kullandırma yöntemleri üç ana başlık altında yürütülmektedir. Bunlar ortaklık, kiralama ve satış esaslı yöntemlerdir. Bunlarda da murabaha, muşaraka, icare, selem ve istisna sözleşmeleri öne çıkmaktadır.

3.1. Murabaha

Murabaha, malın maliyetinin müşteriye bildirilmesi ve üzerine kâr eklenerek satılmasıdır (Merginânî, 1990:III/56). Murabaha, güven esasına dayalı bir satım sözleşmesidir. Yani müşteri satın aldığı mal sebebiyle satıcıya ne kadar kâr verdiğini bilmektedir. Bu tür akitlerde alıcı, satıcının beyânının doğruluğuna itimat etmekte ve akdi buna bina etmektedir. Bundan dolayı müşterinin rızasına sakatlayacak en küçük yalan beyan veya açıklanması gereken bir hususun açıklanmaması, akdin oluşmasına engel teşkil eder.

Murabahanın ortaya çıkması için şu şartları taşıması gerekmektedir (Kasanî, 1996:V/220-221; Merginânî, 1990:III/56-58; İbn Abidin, 1987:V/124).

✓ Alış fiyatı veya maliyetin belli olması gerekmektedir. Murabahalı satışta müşterinin malın ilk fiyatını veya maliyeti bilmesi akdin sıhhat şartıdır.

✓ Kâr miktarı belli olmalıdır. İslâm hukuku, alış verişlerde belli bir kâr sınırı koymamıştır. Bundan dolayı alış fiyatı veya maliyet üzerine eklenen kâr miktarının müşteri tarafından bilinmesi gerekir. Çünkü kâr, satış bedelinin bir kısmını teşkil etmektedir.

✓ İlk bedel misliyyattan olmalıdır. Çarşı pazarda benzeri bulunabilen, birimleri arasında tüccarın ve muamele yapanların hoş göreceklere kadar az fark bulunan mallar mislî mallardır. Ölçü, tartı ve sayı ile muamele gören mallar bu sınıfa girer.

✓ Şayet ana bedel kıyemî ise -arsa gibi-; mal, elinde kıyemî mal bulunmayana murabahalı olarak satılamaz. Kıymeti ile de murabahalı olarak satılamaz. Çünkü bedel kıyemî olduğundan ona biçilen değer tahmine dayanır. Tahminler ise farklıdır. Böylece ana bedel meçhûl kalmış olur.

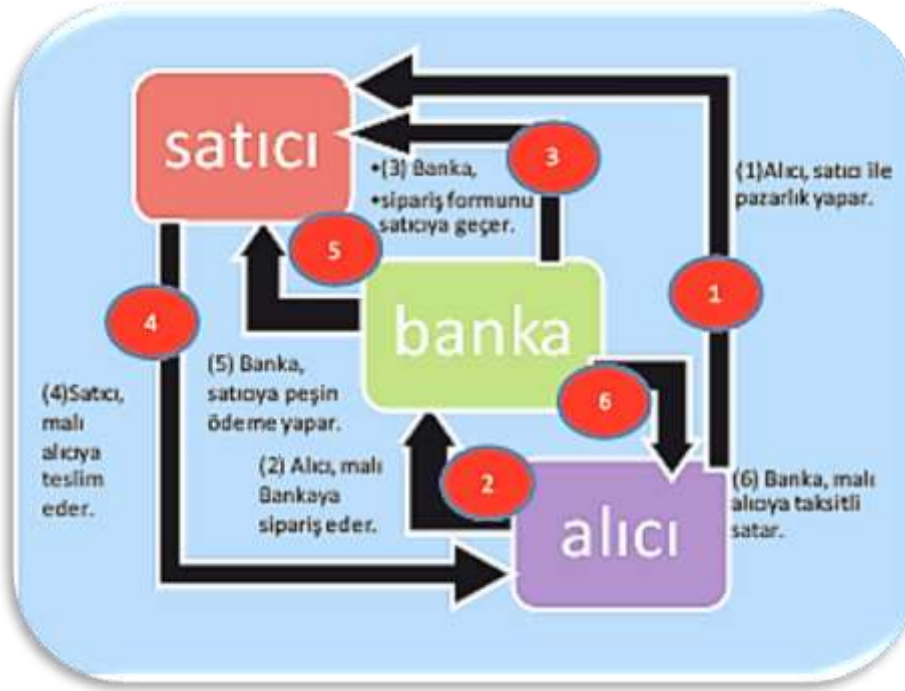
✓ Malın, elinde ve mülkünde kıyemî bir mal bulunan şahsa satılması durumunda, ana bedelden ayrı, belli miktarda bir kâr tespit edilirse bu satış câizdir. Elbise karşılığında alınan bir saat şeklinde yapılan alışverişte elbisenin bir üçüncü şahsa elbise ve şu kadar kâr şeklinde satılması gibi.

✓ Kârın anaparanın bir cüz'i olarak belirlenmesi câiz değildir. Meselâ elbise karşılığında alınan bir saati %5 kârla satmak caiz değildir. Çünkü kâr anapara cinsinden tahakkuk eder. Bu durumda saatin fiyatı belirli olmadığı için, kâr oranı meçhul kalmaktadır. Bu saata konulan değer de zan ve tahmine dayanır. Ancak taraflar akit meclisini terk etmedikleri halde malın ana değeri tespit edilirse, murabahalı satım istihşânen câizdir. Fakat alıcı muhayyer olup dilerse satım akdine razı olmayabilir.

Murabaha katılım bankaları tarafından uygulanan bir yöntemdir. Bu tür murabaha müşteri, banka ve satıcıdan oluşan üç tarafın gerçekleştirdiği işlemler bütününden ibarettir. Bu yöntemde müşteri satın almak istediği malı görür, beğenir ve peşin fiyatını öğrenir. Daha sonra katılım bankasına gelerek peşin fiyatını öğrendiği malın alınıp kendisine vadeli olarak satılmasını ister. Katılım bankası müşteriye

değerlendirir, ödeme gücünü araştırır, çeşitli teminatlar alır ve müşteriye ne kadar vade farkı uygulayacağını açıklar. Sonra da malı peşin fiyata satıcıdan alıp, vadeli olarak müşteriye satar. Katılım bankası, malın peşin bedeli ile vadeli fiyatı arasındaki farkı kâr olarak kaydeder. Burada önemli olan husus malı önce katılım bankasının satın almasıdır. Eğer müşteri satın aldığı bir mal için finansman talebinde bulunursa katılım bankası bu talebi kabul etmez. Çünkü bu durumda borcun finansmanı söz konusudur ve borç finansmanı ise faizdir (Odabaşı, 02.01.2016, www.tkbb.org.tr).

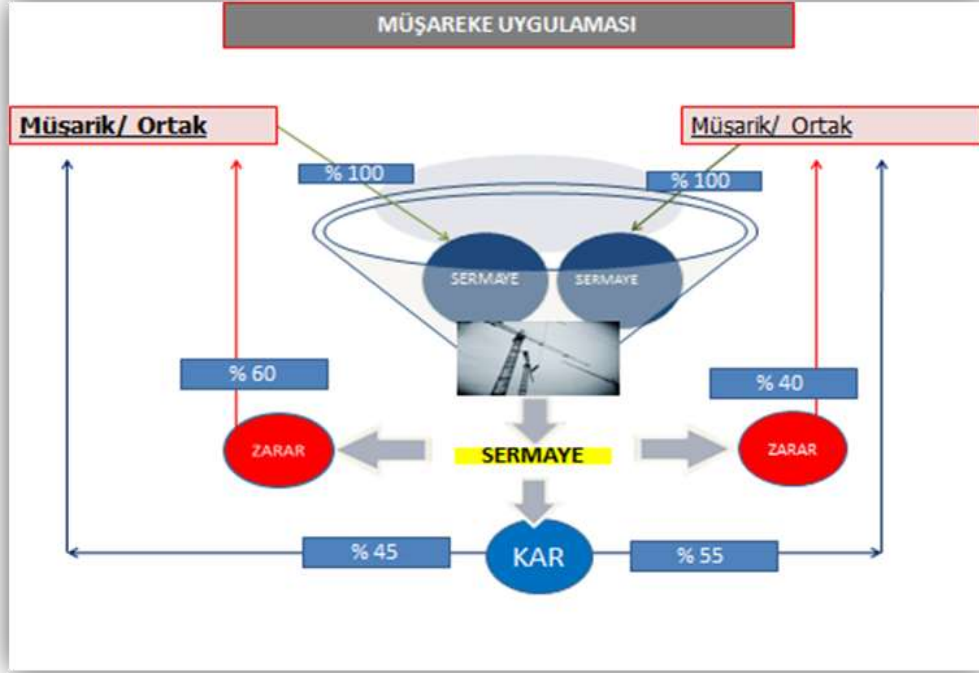
Şekil 2: Murabaha Mekanizması. (www.tkbb.org.tr)

3.2. Müşârağa

İslam Hukukunda şirketi inan olarak tanımlanan müşârağa, iki veya daha fazla şahsın belirli bir miktar sermaye koyarak, birlikte iş yapmak ve meydana gelecek kâr veya zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklığa denir. Mudarabada bir yanda işe karışmayan pasif bir sermayedar, diğer yandan emeğini ortaya koyan aktif bir müteşebbis olduğu halde, müşâarakede hem sermaye, hem de emeğin aktif olarak ortaya konduğu tam bir ortaklıktır. Tarafların yapacağı anlaşmada birbirlerinin çalışmasını engelleyecek herhangi bir şart getirilemez. Fıkıhta sermaye ortaklığının sahih olması için ortaklar, sermaye ve kârda bir takım şartlar aranır. Ortaklar birbirlerinin vekili olacaklarından vekilde bulunması gereken tüm şartları taşımaları gerekir (Kâsânî, 1996:VI/94).

Müşârağa da katılım bankası, ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine alır. Müşteri ise kendi malî imkânları ve projenin özelliğine uygun olarak proje sermayesinin geri kalanını sağlar. Müşteri kendi uzmanlığı nedeniyle istenilen girişimin denetim ve gözetiminin

sorumluluğunu üzerine alır. Bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması ona kârdan daha fazla pay alma hakkını kazandırır.

Şekil 4: Muşâraka Mekanizması. (www.tkbb.org.tr.)

Bu yöntemde net gelir taraflar (banka ve ortak-müşteri) arasında şöyle dağılır: Ortaklardan birisi olan müşteri yaptığı iş ve uzmanlığı nedeniyle bir pay alır. Gelirin geri kalanı yatırıma malî katkısı bulunan iki ortak arasında, iştirak paylarıyla orantılı olarak dağıtılır. Zarar vukûunda ise, zarar tarafların ortaklıktaki sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılır. Müşteri ilâve bir zarara maruz bırakılamaz. Muşâraka yöntemi genellikle sanayinin finansmanında kullanılır. Teçhizat ve makina sağlanmasında muşâraka yöntemi başarıyla uygulanabilir. Bu yöntem ticaretin finansmanında da kullanılabilir.

3.3. İcare

Belirli bir menfaatin belirli bir bedel karşılığında satılmasıdır. Bu yaygın olarak kiralama olarak kullanılmaktadır. Menfaatin kaynağı insan olabileceği gibi taşınır veya taşınmaz mal da olabilir (Kâsânî, 1996:VI/94). Bankacılıkta başlıca iki tür kiralama yöntemi öne çıkar: Birincisi kasa kiralama, ikincisi finansal kiralama (Bayındır, 2005a:101-110). Kasa kiralama, bankanın belirli bir ücret karşılığında kasa dairesindeki kiralık kasalardan birinin kullanım hakkını başkasına devretmesine denir.

Finansal kiralama (leasing) ise herhangi bir malın mülkiyetini satın almadan, kullanım hakkını belli bir süre için elde etme işlemine denmektedir. Daha geniş bir ifadeyle; bir malın mülkiyetinin finansal kiralama şirketinde kalarak, önceden belirlenen kiralatıcı karşılığında, kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşme süresinin sonunda

da sembolik bir bedelle malın mülkiyetinin kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman aracıdır.

İcare akdinin sahih olması için icare akdini yapanlar, üzerinde akit yapılan şey ve ücret hakkında bazı şartların bulunması gerekir (Merginânî, 1990:III/230-236; Mevsilî, 1989:II/226; Bardakoğlu, 2000:XXI/388-389):

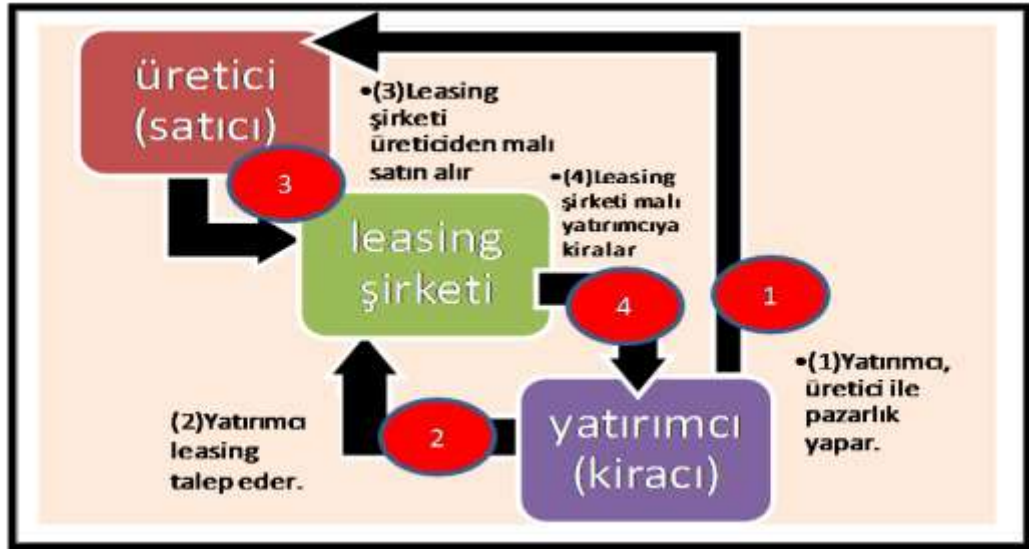
✓ Âkil ve mümeyyiz olmak, kira sözleşmesinin geçerli olabilmesi için sözleşme yapanların ehliyetli (âkil ve mümeyyiz) olmaları, icap ve kabule ehil olmaları şarttır.

✓ Malik veya veli olmak, icârenin sıhhatli ve geçerli olması için akit yapan şahsın malik veya vekil yahut da velâyeti haiz bulunması şarttır. Fuzuli olan kimsenin icâre akdi sahih değildir. Zira bunun velayet ve mülkiyet ehliyeti yoktur.

✓ Tarafların rızası, satış akdinde olduğu gibi icâre akdini yapan her iki tarafın rızasının alınması şarttır.

✓ Akitte muhayerlik şartının bulunmamasıdır. Eğer sözleşmede muhayerlik bulunursa, bu muhayerlik müddeti geçerli olmaz. Söz gelimi üç günlük bir muhayerlik süresi verilmişse ve bu süre dâhilinde kiralanan mal kullanılmamışsa bu üç günlük muhayerlik zamanı için ücret ödenmez. Fakat bu üç günlük zaman dolmadan önce kiralanan mal kullanılmış ise mal kullanıldığı andan itibaren sözleşme geçerli olur.

✓ Akit yapan kişinin yetki sahibi olması, akit yapan kişinin mülk veya velâyet bakımından yetki sahibi olması gerekir. Mülk veya velâyet bakımından yetkisi olmayan kişinin yaptığı akit sahih olmaz.

Şekil 5: Leasing Mekanizması. (www.tkbb.org.tr.)

Leasingde üç taraf söz konusudur. Bunlar yatırımcı, leasing şirketi ve üreticidir. Yatırımcı ihtiyaç duyduğu malı seçer ve satın alınması için leasing şirketiyle finansal kiralama sözleşmesi imzalar. Leasing şirketi de malı alıp yatırımcıya teslim eder.

Yatırımcı başta anlaşılan vadelerde ödemesini yapar. Ödeme tamamlanınca mal sembolik bir bedelle yatırımcıya satılır. Leasing işleminin kira mı yoksa vadeli satım mı olduğu tartışmalıdır. Kimi İslam hukukçuları ve heyetler (Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi (AAOIFI), Hayrettin Karaman) leasingi kira sayarken, kimileri (Abdulaziz Bayındır, Servet Bayındır) vadeli satım saymaktadır. Leasingi kira alım-satım arası yeni bir akit sayanlar da vardır (Aktepe, 2010:101).

3.4. Selem

Selem, nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımını ifade eder. İslâm hukukçuları selem bedelinin peşin olmasını şart koşarlar. Onların vâdeli malı vâdeli bedelle alıp satmayı ittifakla câiz görmedikleri kaydedilmiştir. Selem rüknü icap ve kabuldür. Satım akdi icap ve kabul ile meydana geldiği gibi, selem de icap ve kabul ile meydana gelir. Meselâ alıcı satıcıya sulama ile üretilen yüz kile Kanada cinsi buğdayı üç ayın sonunda filan yerde bana teslim etmek üzere şu kadar peşin para ile selem yapmak istiyorum dese, satıcı bu teklifi kabul edince selem akdi meydana gelmiş olur (Kâsânî, 1996:V/201; Merginânî, 1990:III/70; Mevsilî, 1989:II/209).

Selem akdi nakit sıkıntısı yaşayan bir şahıs, nitelikleri belli bir malı muayyen bir vâdede teslim etme yükümlülüğünü kabul ederek peşin bedelle satış yapabilir ve bu yolla nakit sıkıntısını giderebilir. Bugün özellikle çiftçiler hasat zamanından önce duydukları finansman ihtiyacını selem yoluyla aşmaktadırlar. Hasat zamanında teslim edilmek üzere bir miktar ürünü peşin bedelle tüccarlara satmaktadırlar (Aktepe, 2010:61).

3.5. İstisna'

İstisna, bir sanatkârdan belirli bir ücret karşılığında sanatıyla ilgili olan ve ısmarlayan tarafından özellikleri belirlenmiş bir şeyi imal etmesini istediği akdin adıdır. Diğer akitlerde olduğu gibi istisnâ akdinin rükünleri, ısmarlayan ve ısmarlanan kimseden yapılacak icap ve kabulden ibarettir. Ayrıca bütün akitlerde olduğu gibi tarafların ehliyeti de aranmaktadır (Merginânî, 1990:III/77; Mevsilî, 1989:II/214).

İstisnâ akdinin geçerli olabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir (Kasanî, 1996:V/3; Merginânî, 1990:III/77; Mevsilî, 1989:II/214; Çalışkan, 1989:XXXI/359).

✓ İsmarlanan şeyin cinsinin, çeşidinin, miktarının ve diğer özelliklerinin belirtilmesi lazımdır. Zira satıma konu olan mal, ısmarlanan şey (eser) dir. Bu sebeple ısmarlanan şeyin her bakımdan belirlenmiş olması gerekmektedir.

✓ İsmarlanan şeyin, insanların istisna akdi yapmayı örf haline getirdikleri şeylerden olması gerekmektedir, istisna akdi yapılması örf haline gelmemiş şeylerde istisna akdi caiz olmamaktadır.

✓ İstisna akdinde sürenin belirlenmemiş olması lâzımdır. İsmarlanan şeyin teslimi için bir süre belirlenmiş ise, imam Ebû Hanîfe'ye göre, bu akit selem akdine dönüşmektedir. Artık bu akitte selem akdinde aranan şartlar aranır, İmam Ebû Yûsuf ve

İmam Muhammed'e göre ise, sürenin belirlenmemesi şartı aranmaz. Süre ister belirlenmiş olsun ister belirlenmesin akit istisna akdidir.

İstisna akdi katılım bankaları tarafından kullanılabilen bir yöntemdir. Yarım kalmış kooperatiflerin tamamlanmasında, toplu konutların finansmanında, müteahhitlik işlerinde, araç, gemi, uçak gibi büyük yapı işlerinin finansmanında katılım bankaları istisna akdi yapabilirler. Bu işleri taahhüt edip alt istisna sözleşmeleriyle taşeronla iş yaptırabilirler (Aktepe, 2010:61).

SONUÇ

Katılım bankacılığı bireysel bankacılık, ticari bankacılık ve yatırım bankacılığı alanlarında hizmet yürütmektedir. Bankacılık işlemleri açısından katılım bankacılığı ile faizli bankacılık arasındaki temel farklılık, fon toplama ve fon kullandırma usullerindeki farklılıklardır.

Katılım bankacılığı, faizli bankaların yaptığı gibi hakiki veya tüzel kişiliklerin biriktirdikleri tasarrufları toplama fonksiyonu gerçekleştirmektedir. Fon toplama genellikle cari hesaplar ve katılma hesapları şeklinde olmaktadır. Katılım bankaları hesapları işletirken dini kurallara uygun hareket etmektedirler. Katılım bankacılığında cari hesaplar üç temel yaklaşım içinde ele alınmaktadır. Bunlar, vedia yaklaşımı, karz-ı hasen yaklaşımı ve yeni bir akit yaklaşımıdır. Katılma hesabı yoluyla fon toplama çoğunlukla "mudaraba" sözleşmesi yöntemiyle gerçekleştirilmektedir.

Cari hesapların, vedîa akdi olmasının parayı kullanma ve tazmin sorumluluğu açısından, karz akdi olmasının ise ayette belirtilen amaç ve keyfiyet açısından mahzurları bulunması nedeniyle yeni bir akit sayılması daha uygun olduğu değerlendirilmektedir. Bu akitte hem mudi hemde banka karşılıklı rıza ve menfaate dayalı olarak bir akit yapmaktadırlar. Katılım bankası cari hesabına para yatıran mudi hem parasını koruma altına almakta hem de istediği zaman parasını kullanabilmektedir. Katılım bankası da sağladığı koruma karşılığında parayı kullanarak gelir elde etmektedir.

Katılım bankalarında fon kullandırma yöntemleri ise üç ana başlık altında yürütülmektedir. Bunlar ortaklık, kiralama ve satış esaslı yöntemlerdir. Bunlarda da murabaha, mudaraba, muşaraka, icare, selem ve istisna sözleşmeleri öne çıkmaktadır. Fon kullandırmada çoğunlukla "murabaha" ve "icare" sözleşmesi yöntemiyle gerçekleştirilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKTEPE, İ.Emin. (2010). *İslam Hukûku Çerçevesinde Finansman Ve Bankacılık*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- ALKIŞ, Alpaslan. (1999). *İslam Hukukunda Faizin İlleti*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BARDAKOĞLU, Ali. (2000). "*İcare*". DİA. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BAYINDIR, Servet. (2005a). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

- BAYINDIR, Servet. (2005b). “*Banka Mevduat Hesaplarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”. Konya: Marife Bilimsel Birikim Dergisi, Sayı:2.
- BAYSA, Hüseyin. (2006). *Faizsiz Finans Kurumları Çalışma Yöntemlerinin İslam Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi*. Trabzon: Diyabet İşleri Başkanlığı.
- ÇALIŞKAN, İbrahim. (1989). *İstisna Akdinin Mahiyeti ve Unsurları*. Ankara: AÜİFD.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî. (1981). *Süneni Ebî Dâvûd*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- FİDANCI H. A. (2001). *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Geşimi ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- İBN ÂBİDİN, Muhammed Emin. (1987). *Reddü'l- Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Haşiyetü İbn Âbidîn*. Beyrut: Daru'l-Hayai't-Turâsi'l-Arabî Yayınları.
- İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî. (1981). *Süneni İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- KALLEK Cengiz. (2005). “*Mudarabe*”. DİA. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KÂSÂNÎ, Alauddîn Ebû Bekir b. Mes'ûd. (1996). *Kitabu Bedâiu's-Sanâi Tertîbü's-Şerâi*. Beyrut: Dâru'l-Fikir.
- MECELLE. (1982). *Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye*. (Açıklama:Ali Himmet Berki), İstanbul: Hikmet Yayınları.
- MERGİNÂNÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu Bekir. (1990). *el-Hidaye fi Şerhi Bidayetü'l-Mübtedi*. Beyrut: Dâru'l-Hayai't-Turâsi'l-Arabi.
- MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd. (1989). *el-İhtiyâr li-Ta'lili'l-Muhtâr*. İstanbul: Pamuk Yayınları.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccâc. (1983). *el-Câmiu's-Sahîh*. Trc. Ahmed Davudoğlu. İstanbul: Sönmez Yayınları.
- ODABAŞI M. (2016). *Kuveyt Türk Faizsiz Bankacılık İlkeleri Eğitim Notları*. www.tkbb.org.tr 02.01.2016.
- RESMÎ GAZETE, 30.06.2005, sayı:25861.
- TKBB internet sitesi. www.tkbb.org.tr. 23.11.2015.
- UÇAR M. (1993). *Türkiye'de Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- YANPAR, Atila. (2015). *İslami Finans*. İstanbul: Scala Yayıncılık.